

УДК 378.4.096 : 745.52] : 7.071.4(477.83–25) «2015»

Цуркан К. С.

Львівська національна академія мистецтв

ВИКЛАДАЧІ КАФЕДРИ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТИЛЮ ЛЬВІВСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ (ЛНАМ)

Цуркан К. С. Викладачі кафедри художнього текстилю Львівської національної академії мистецтв (ЛНАМ). У статті висвітлена науково-педагогічна й творча діяльність викладачів кафедри художнього текстилю ЛНАМ. Це Т. Г. Печенюк, Г. Д. Кусько, З. М. Семак, З. М. Шульга, М. В. Токар, М. П. Жиліна, І. О. Мурацик, В. С. Дубовик, Г. Ф. Стеблій, Х. К. Чабан, В. І. Горак, С. Я. Бурак, Д. Я. Пишеничній. З'ясовані основні здобутки педагогів з позиції впливу на навчальний процес. Так, кандидатами мистецтвознавства Г. Д. Кусько та Т. Г. Печенюк було написано дисертації «Становлення та розвиток українського радянського гобелену (досвід історико-теоретичного висвітлення проблеми)» та «Розпис тканин в Україні (20-ті — початок 90-х рр. ХХ ст.)» відповідно. Г. Д. Кусько є автором програми «нетрадиційний текстиль», яку вона запроваджувала на кафедрі, починаючи з 1990 р. як курсове та дипломне проектування, а також якості автора концепції та програм перших чотирьох виставок бісенале «Текстильний шал», на нашу думку, основна цінність цих програм та методик — у розширенні творчих можливостей художників текстилю. Т. Г. Печенюк та З. М. Шульга із здобуттям Україною статусу незалежності впроваджували у навчальний процес вивчення та створення церковних тканин для християнських храмів. З. М. Семак — кандидат технічних наук, розробила курси «матеріалознавство» та «хімічна технологія текстильних матеріалів». С. Я. Бурак складала програму для курсу «комп'ютерне проектування». Цінним, на нашу думку, залишається принцип тісної співпраці викладачів та студентів — у дипломному проектуванні та виставковій діяльності.

Ключові слова: викладач, кафедра текстилю, методика, персоналія, здобутки, випускник.

Цуркан К. С. Преподаватели кафедры художественного текстиля Львовской национальной академии искусств (ЛНАИ). В статье освещена научно-педагогическая и творческая деятельность преподавателей кафедры художественного текстиля ЛНАИ. Это Т. Г. Печенюк, Г. Д. Кусько, З. М. Семак, З. М. Шульга, М. В. Токар, М. П. Жиліна, И. О. Мурацик, В. С. Дубовик, Г. Ф. Стеблій, Х. К. Чабан, В. И. Горак, С. Я. Бурак, Д. Я. Пишеничній. Определены основные достижения педагогов

с позиции влияния на учебный процесс. Кандидаты искусствоведения Г. Д. Кусько и Т. Г. Печенюк написали диссертации «Становление и развитие украинского советского гобелена (опыт историко-теоретического освещения проблемы)» и «Роспись тканей в Украине (20-ые — начало 90-х гг. ХХ в.)» соответственно. Г. Д. Кусько является автором программы «нетрадиционный текстиль», которую она вводила на кафедре, начиная с 1990-х гг. в качестве курсового и дипломного проектирования, также Галина Дмитриевна — автор концепции и программ первых четырех выставок биенале «Текстильный шал»; по нашему мнению основная ценность этих программ и методик — в расширении творческих возможностей художников текстиля. Т. Г. Печенюк и З. М. Шульга с получением Украиной статуса независимости внедряли в учебный процесс изучение и создание церковных тканей для христианских храмов. З. М. Семак — кандидат технических наук, разработала курсы «материаловедение» и «химическая технология текстильных материалов». Бурак С. Я. составила программу для курса «компьютерное проектирование». Ценным, по нашему мнению, остается принцип тесного сотрудничества преподавателей и студентов — в дипломном проектировании и выставочной деятельности.

Ключевые слова: преподаватель, кафедра текстиля, методика, персоналия, достижения, выпускник.

Tsurkan K. Teachers of the Department of Artistic Textile of Lviv National Academy of Arts.

Background. During the whole history of the Department the area of methodology and creative work used to undergo multiple changes according to the updates of time: the teaching staff would be reinforced with graduates, would be introduced some new textile technologies and disciplines. However, learning of the traditional ornamentation, creation of the decorative textile for the interior and professionalism of teachers of the Department has remained unchanged. At present the teachers of the Department are: T. Pecheniuk (Chair of the Department), H. Kusko, Z. Semak, Z. Shulha, M. Tokar, M. Zhylyna, I. Murashchuk, V. Dubovyk, H. Stebliy Kh. Chaban, V. Horak, S. Burak, D. Pshenychnyi, laboratory technicians L. Datsko, O. Opariy, masters O. Zalotok and O. Paliy supervise the educational process.

Professor, Ph.D. in History of Arts, T. Pecheniuk has been teaching at the Department since 1979 (after graduation), and since 2013 — performing functions of Chair of the Department. The achievements of Tamila Hryhorivna include the thesis entitled "Painting of textile in Ukraine (20-ies — beginning of 90-ies of XX century) and defended in 1996, organization of two biannual festivals of artistic textile (1994, 1997, Khmelnytsk Museum), design of the course "Religious Fabrics of the Christian Temple" (together with Z. Shulha), publishing of a textbook "Colour Science" for students of higher educational establishments, series of publications and educational textbooks.

For more than 18 years Z. Shulga has been in charge of the ethnoartistic project "Ecological Perspective" including realization of textile open airs, exhibitions, conferences, and it is notable that the participants of the project are not only professional artists and university art students, but also children. Assistant Professor,

Ph.D. in History of Arts, H. Kusko at present performs the functions of Dean of the Department of Decorative and Applied Arts; in 1987 she has successfully defended her thesis entitled "Establishment and development of the Ukrainian Soviet Gobelins (experience of historical-theoretical approach to the problem)". H. Kusko is one of the initiators of creation and ideologist of all-Ukraine biannual festivals of non-traditional textile "Textile Fury", and also the author of the idea and program of the first four biannual exhibitions (1997–2006). The introduction of innovation principles into semester tasks according to the specialty and realization of series of students' exhibitions belong to the list of accomplishments of Halyna Dmytrivna.

Material science and chemical technology of textile materials teaches Assistant Professor, Candidate of Technical Sciences Z. Semak. Zoia Mykolaivna has started her work at the Department in 1979 and designed the courses of the above named disciplines for specializations "Painting" and "Weaving".

M. Tokar during 1980–1991 has been performing the functions of Chair of the Department of Textile, worked on design of the courses in composition, was supervisor of the diploma projects of many graduate students of the Department that made an important contribution into creative work, education and research: I. Bodnar S. Babkova, O. Nykorak, V. Dubovyk, I. Minko-Murashchuk, D. Zavalova and others.

M. Zhylyna has worked at the Department since 1974. Over the years of persistent work Margaryta Pavlivna has created and released for production more than 1300 models of artistic textile for cloths, stage costumes, stage outfits of People's and Honoured Groups of Ukraine.

V. Horak — graduate of Kyiv Institute of Technology has devoted 40 years to Lviv Cotton Factory and for a long time was performing the functions of director. At present Vira Ivanivna makes the students of the Department familiar with technological equipment and the system of work of industrial machines.

I. Murashchuk graduated from Lviv National Academy of Arts in 1982. After graduation and till 2001 she worked on the position of a teacher at Trush Lviv Artistic College of Applied and Decorative Art (at present Trush Lviv State College of Decorative and Applied Art). She taught painting and macramé, and since 2001 has been holding the position of teacher at the Department of Artistic Textile of Lviv National Academy of Arts.

In 2006 there was introduced a new discipline at the Department — computer-aided design. S. Burak has been invited to the position of a teacher (graduated from Lviv State Institute of Applied and Decorative Art in 1984). She designed the program of the course teaching students how to use and practically apply Adobe package software (Adobe Photoshop and Illustrator). V. Dubovyk graduated from Lviv State Institute of Applied and Decorative Art in 1979 and since then has participated in multiple all-Ukraine and international exhibitions, worked a lot in the field of painted textile. Together with H. Steblyi they have published a textbook in 2014 for Bachelor degree students "Weaving texture of modern fabrics in the tasks on material work".

Chaban Kh.K. graduated from Lviv State Institute of Applied and Decorative Art in 1983, and started working at the Department of Artistic Textile in 1993 as a laboratory assistant, and in a few years has

become a teacher. Concomitantly with educational work, Kh. Chaban worked on systematization of archives of her father (known painter and teacher) Karl Zvirynskiy, published articles and organized the exhibitions devoted to his work.

D. Pshenychnyi graduated from Lviv State Institute of Applied and Decorative Art in 2008. After graduation worked at the Department, defended thesis for the scientific degree of Candidate, had many publications. During 1991–2013 the functions of Chair of the Department was performing O. Minko. Many years of fruitful, methodological, creative and teaching work of Oleh Terentiiovich left a significant contribution in the history of the Department of Textile and Lviv National Academy of Arts.

Objectives. *In this publication we purposefully consider the activity of modern staff of the Department of Textile of Lviv National Academy of Arts. The purpose of the article is analysis of main achievements of teachers of the Department, finding out the individual achievements of staff members, their contribution into scientific and educational work, creative and public activity.*

Methods. *Out of all empirical ways of collection of scientific information we used interview method for the article "Teachers of the Department of Artistic Textile of Lviv National Academy of Arts". Personal communication with the teachers of the Department has not only broadened the range of knowledge of the author about their artistic, scientific and teaching achievements, but also helped to discover the tendencies of the course and diploma design of the students of the Department. The factual basis of the article consists of the collected archive materials, list of graduates of the Department. The source basis for the analysis of the artistic, scientific and teaching achievements of staff included their publications, scientific and educational editions, catalogues, photos of artistic works, visiting individual exhibitions of the teachers, attending and participation in the exhibitions organized by the teachers, stories of the graduates of the Department of different years.*

Results. *The article elucidates the scientific, pedagogic and artistic activity of teachers of the Department of Artistic Textile of Lviv National Academy of Arts. There were determined the main achievements of the teachers from the position of influence on educational process.*

Conclusions. *The teachers of the Department of Artistic Textile of Lviv National Academy of Arts have a huge artistic, scientific, methodological and organizational potential. Because of creative and scientific achievements of the teachers the methodological basis is continuously expanding, new technologies are introduced and further successfully used by the students in creative designs of their term and diploma projects. An important motivating moment is organization of students' works by the teachers of the Department (i.e. "Textile Mosaic", 2011, supervisor H. Kusko). The implemented non-traditional textile techniques and learning of software enable a significant expansion of the creative potential of the students. Meanwhile, the position of constant development of the teachers of the Department contributes to the establishment of creative and professional contacts in Ukraine and abroad. We plan to continue reviewing the activity of the Department of Artistic Textile of Lviv National Academy of Arts.*

Keywords: *teacher, Department of Textile, methodology, individual, achievements, graduate.*

Постановка проблеми. Кафедра текстилю має багаторічну історію, сьогодні майже всі викладачі — випускники кафедри художнього текстилю ЛДПДМ — мають вагомі здобутки з фаху. Є потреба проаналізувати творчу, наукову, організаційну та педагогічну діяльність викладачів кафедри для розуміння формування сучасного викладання предметів з фаху художнього текстилю.

Актуальність теми. Стаття висвітлює діяльність викладачів кафедри текстилю, що нині працюють на кафедрі, і є актуальною з позиції розвитку сучасного навчального процесу.

Зв'язок із науковими чи практичними завданнями. Стаття може бути доповненням до історії кафедри текстилю та ЛНАМ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про кафедру художнього текстилю ЛНАМ писали М. В. Токар [28], Г. Д. Кусько [13], З. Шульга [32], О. Луковська [16], Н. Студенець [27], Т. Печенюк [22], Д. Пшеничний [25] та ін. У публікаціях розглядалась історія кафедри, творча, наукова та педагогічна діяльність вихованців, характер роботи, еволюційні зміни тощо.

Новизна. У публікації спеціально розглянуто діяльність сучасного складу викладацького колективу кафедри текстилю ЛНАМ.

Мета статті. Проаналізувати основні здобутки викладачів кафедри, з'ясувати особисті досягнення членів колективу, їх внесок у науково-педагогічну роботу, творчо-громадську активність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впродовж 69 років кафедра текстилю готує фахівців у галузі. Протягом усієї історії неодноразово змінювався методично-творчий напрямок кафедри — згідно вимог часу, поповнювався випускниками викладацький склад, запроваджувались нові текстильні техніки, предмети. Проте незмінним залишається вивчення традиційної орнаментики, синтезу декоративних тканин в інтер'єрі, фаховість викладачів кафедри. Спочатку основним пріоритетом кафедри була підготовка спеціалістів до роботи на промислових підприємствах, відповідно перші курсові завдання зі спеціальності передбачали розробку та створення зразків меблевих тканин. Основними предметами були «Теорія переплетень» та «Технологія машин». Таке скерування підкріплювалось проведенням виробничої практики на текстильних підприємствах. Першими викладачами кафедри були випускники Московського текстильного інституту на чолі із професором М. Ф. Бавструком. 1961 р. на відділі було розпочато підготовку художників зі спеціальності «модельювання одягу». Розвиток спеціальності зумовило відкриття в 1972 р. окремого відділення «кафедри модельювання одягу».

Від 1960-х рр. викладацький штат кафедри поступово поповнювався випускниками ЛДПДМ — Т. О. Егреші (вип. 1958), М. В. Балла-Токар (вип. 1957), Є. С. Фащенко (вип. 1953), Н. П. Паук

(вип. 1965), С. М. Заблоцька (вип. 1961), І. Я. Боднар (вип. 1965), О. Т. Мінько (вип. 1965), Т. С. Умнова (вип. 1966), Н. В. Подольська (вип. 1963), С. А. Бабков (вип. 1972), З. М. Шульга (вип. 1974), Г. Ф. Стеблій (вип. 1978), Т. Г. Пугачевська (Печенюк, вип. 1979), Г. Д. Кусько (вип. 1981), І. О. Мінько (Муращик, вип. 1982), Х. К. Чабан-Звіринська (вип. 1983), С. Я. Бурак (вип. 1984).

Зараз на кафедрі викладають: Т. Г. Печенюк (зав. кафедрою), Г. Д. Кусько, З. М. Семак, З. М. Шульга, М. В. Токар, М. П. Жиліна, І. О. Муращик, В. С. Дубовик, Г. Ф. Стеблій, Х. К. Чабан, В. І. Горак, С. Я. Бурак, Д. Я. Пшеничний, наглядають за навчальним процесом лаборанти Л. С. Дацько, О. М. Опарій, майстри О. В. Зальоток, О. С. Палій.

Проф., канд. мист. Т. Г. Печенюк закінчила ЛДПДМ 1979 р. у якості дипломного виконала гобелен «Богдан Хмельницький» (кер. М. П. Жиліна) [рис. 1]. Дипломна робота була частиною першого комплексного дипломного проекту в практиці ЛДПДМ. Ректор інституту І. Середюк (1982–1988 рр.) запровадив І проект комплексного вирішення великого громадського об'єкту, присвяченого 325-річчю возз'єднання Росії та України. Це був ресторанный комплекс «Старий дуб» в м. Дрогобичі. Керував проектом відомий львівський архітектор Мирон Вендзилович. Участь у проекті брали студенти з усіх кафедр: інтер'єру, кераміки, скла, дерева, металу та ін. В комплексі було дві зали: українська та російська. За ініціативою М. Вендзиловича студенти ЛДПДМ оформляли тільки українську залу, це дозволило уникнути низки ідеологічних штампів. Завдання полягало у створенні інтер'єру традиційної колиби. Перед дипломицею стояло непросте завдання: вписати гобелен в композицію шириною 2 м і 5 м заввишки із урахуванням скісної стелі. Робота виконувалась на Решетилівській фабриці ім. Клари Цеткін, передбачалось, що робота мала виконуватись в Глинянській килимовій артілі «Перемога», де на той час дипломні роботи виконувались багатьма студентами. Проте композиція була дуже складною, багатофігурною і на фабриці її відмовились виконувати. Отримати дозвіл на виконання дипломної роботи в Решетилівській фабриці було вкрай важко, оскільки фабрика перш за все була призначена для виконання великих державних замовлень знаними художниками, членами Спілки художників України. Дозвіл дали на місяць, під керівництвом автора роботу виконували дві зміни майстринь, 10 кв. м. було виткано за три тижні. За згадкою Таміли Григорівни, для неї це була найкраща технологічна практика ткання за весь період навчання, там навчилась «передеркуванню» (перехід з одного кольору в інший), особливостям снування «вісімкою», технічним «секретам» швидкого ткання. Гобелен «Богдан Хмельницький» — багатофігурна композиція з вираженим стрімким рухом догори, колористична гама базується на співвідношеннях червоного, синього та вохри. Найбільш

активним в композиції є червоний, автор використовує його у різному насиченні — від насиченого червоного до темно-бордового, колір несе окреме символічне навантаження — за мотивом прапора Б. Хмельницького, червоний займає все тло твору. В різних світлотних комбінаціях вохри виконані постаті вояків, найактивнішою, відповідно до задуму є фігура Б. Хмельницького, яка посилюється комбінуванням синього, білого та вкрапленням бордового кольорів. У верхньому правому кутку розміщений герб Богдана Хмельницького, всю композицію замикає напис — дата повстання Війська Запорізького на землях Наддніпрянщини проти Речі Посполитої (1648–1654), яка розміщена в нижній частині композиції. Захист дипломного твору як одного з кращих був показаний на телебаченні. Того ж року Таміла Григорівна повернулася на кафедру як викладач [8].

Оскільки за рішенням керівництва організувати навчання предмету «кольорознавство» кожна кафедра мала самостійно, його викладання Надія Миколаївна Молчанова (яка була на той час зав. кафедрою) доручила Тамілі Печенюк. На той час підручники були важкодоступними, був лише «*Das Phänomen Farbe*» [34], виданий німецькою мовою, тому викладати було досить складно. Перший підручник, на який Т. Печенюк могла посилатись, був передрукований на машинці переклад «*Kunst der Farbe*» Йоханнеса Ітгена [35]. Варто зазначити, 2009 року вийшов друком підручник для вищих навчальних закладів «Кольорознавство» Печенюк Т. Г. [23]. Для дисертаційної роботи Таміла Григорівна обрала тему «Розпис тканин в Україні (20-ті — початок 90-х років ХХ ст.)» [21]. Автор першою почала вивчати розписний текстиль, який на той момент був мало поширеним у мистецтві українського художнього текстилю. Майже повна відсутність друкованих праць з даної проблематики, однак, не стала перешкодою на шляху вивчення обраного предмету дослідження. В контексті дослідження автором було організовано дві Всеукраїнські триєнале художнього розпису тканин «Презентація» (Хмельницький музей, 1994, 1997).

З прийняттям Україною статусу незалежності, стала можливою для вивчення тема сакральних тканин. За ініціативи З. М. Шульги та Т. Г. Печенюк 1993 р. було підняте питання розробки методики викладання до вивчення церковних тканин християнського храму. Оскільки матеріалів не було, Т. Печенюк та Н. Дяченко вивчали фонди львівських музеїв. Відповідно до отриманого дозволу кілька років студенти мали можливість оглядати частину сакральних творів з фондів Національного музею. Результативною була поїздка Т. Г. Печенюк та З. М. Шульги до Музею декоративного мистецтва у Лаврі. Протягом кількох днів був зібраний цінний матеріал, який ліг в основу подальших методичних розробок [20]. Неоціненним підґрунтям для подальших методичних зусиль у цьому напрямку ста-

ла праця Т. В. Кара-Васильєвої «Літургійне шитво України XVII–XVIII ст.», видана 1996 р. [9], кількома роками раніше (1993 р.) була захищена докторська дисертація Т. Кари-Васильєвої «Літургійне шитво України XVII–XVIII ст. (іконографія, типологія, стилістика)» [10].

Виконання релігійних тканин в курсовому проектуванні було адаптоване під програми з композиції. На другому курсі у програму дисципліни «робота в матеріалі» було введено завдання — виконання покрівців та воздухів. Принциповою стала вимога відповідності твору конкретному храму (особливо це стосується дипломного проектування), дотримання ансамблевості та канонічності творів літургійного характеру, а також їх осучасненого звучання. Помічним у цьому стали контакти з фахівцями кафедри проектування інтер'єру ЛАМ, в першу чергу, з проф. Р. Василюком (нині зав. кафедрою сакрального мистецтва) [24: 71], чий теоретичний та творчий доробок у галузі оформлення тогочасних храмових споруд мав важливе значення для засвоєння студентами кафедри текстилю принципів системи храмового ансамблю. Із введенням курсу літургійних тканин сакральна тематика стає регулярно в дипломному проектуванні, а з введенням системи освітньо-кваліфікаційних рівнів (2001 р.) стає предметом зацікавлення в наукових роботах магістрів кафедри текстилю, до прикладу: В. В. Бурунда — «Образ Ісуса Христа та Матері Божої в творчості сучасних львівських митців» (вип. 2003, кер. Т. Г. Печенюк), А. І. Дах — «Генеа солярної символіки в орнаментах українських сакральних тканин XVII–XVIII ст.» (вип. 2005, кер. Т. Г. Печенюк), О. Я. Дзюб — «Художні та стилістичні особливості західноукраїнських плащаниць кінця ХХ ст.» (вип. 2006, кер. З. М. Шульга) іт.

Співавтором курсу була З. М. Шульга. Зеновія Михайлівна закінчила ЛДППДМ 1974 р. Її дипломною роботою був gobelen «Перша друкована книга в Україні» (керівник Ю. В. Скандяков, зав. кафедрою на 1974 р.). Після закінчення працювала реставратором у Львівській картинній галереї, два роки на килимовій фабриці «Перемога» у Глинянах. В 1981 р. прийшла на кафедру як викладач. З. Шульга є ініціатором та, протягом 18 років, куратором проекту «Екологічний ракурс». Реалізації проекту передували виставки під гаслом «Сучасний текстиль і традиції» у Львові, Філадельфії (США), Торонто (Канада) [7].

У 1989 р. при підтримці ректора ЛАМ проф. Е. Миська, голови добродійного фонду «Діти Чорнобиля» Н. Матківської (США), У. Дичок, І. Вжисневської та директора Українського музею Г. Троян з м. Торонто (Канада) були організовані виставки. Етномистецький проект «Екологічний ракурс» започаткували 1998 року кафедра художнього текстилю Львівської академії мистецтв (нині Львівська національна академія мистецтв), лабораторія екології та токсикології Інституту землеробства і тваринни-

цтва Західного регіону УААН та Косівський коледж декоративно-ужиткового мистецтва ім. В. Касіяна (тепер Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ). Ініціаторами та авторами програми проекту є доцент кафедри художнього текстилю ЛНАМ З. Шульга та завідувач лабораторії екології і токсикології Інституту землеробства і тваринництва Західного регіону УААН, кандидат біологічних наук В. Гуменюк. Цей проект підтримали тодішній ректор ЛНАМ Е. Мисько та директор Косівського коледжу декоративно-ужиткового мистецтва ім. В. Касіяна Катерина Сусак. Проект передбачав проведення текстильних пленерів, теоретично-практичних семінарів, наукових конференцій, майстер-класів, видання каталогів [33: 3]. В рамках першого пленеру «Від чорного до білого не фарбуючи» викладач Зоя Миколаївна Семак провела теоретично-практичний семінар «Фарбування рослинними барвниками» 28 листопада — 4 грудня 1994 р., другий пленер отримав назву «Фарбує сама природа» (1999 р.). За сприяння начальника Управління культури Департаменту культури, молодіжної політики та спорту адміністрації міста Сургута у РФ Г. Литвин у 2005 р. вийшли друком видання «Рукотворна тканина. Традиції та сучасність», «Плідна співпраця», «Мистецтво текстилю. Методи творення», які підвели підсумки перших шести років проекту. В останньому виданні укладена програма етнографічної практики для студентів мистецьких навчальних закладів. Активну позицію у проекті займає Національний музей у м. Львові ім. А. Шептицького. Розпочинаючи від 2007 р., проект розвивається під патронатом музею, в залах якого демонструються виставки учасників пленерів. Наступні роки пленери відбувались на Львівщині — у Глинянах, Кривці, с. Дора на Івано-Франківщині. Щороку відбувались художні виставки, наукові конференції, які підводили підсумки праці на пленерах. У 2015 р. до програми заходів у рамках Міжнародного етномистецького проекту «Екологічний ракурс» увійшли: Міжнародний пленер художнього текстилю «Переплетення» (24 липня — 2 серпня 2015 р., місце проведення — с. Дора біля Яремче, Гостинний двір «Гуцульська хата»); Художні виставки: «3 кольорового руна» (твори Зеновії Шульги, Оксани Литвин і Ярослава Сахро) в Національному музеї у Львові, виставка «Подорожі» Барбари Нагайської-Брожек (м. Бельско-Бяла, Польща), що відбулась в Музеї етнографії та художнього промислу ІН НАНУ, виставка «Враження» Василя Іванчука та Ірини Шух (м. Кишинів, Молдова), виставка «Мистецтво писанки» Ірини Вах, Зоряни Грегорійчук, Віри Манько, Олександра Опарія (м. Львів, Україна), виставка на кафедрі моделювання костюму Лодзької академії мистецтв (куратор Дорота Сак, м. Лодзь, Польща), виставка учасників пленеру «Шовкова косиця» в Музеї екології та етнографії Карпатського краю в Яремчі.

Підсумком стала міжнародна наукова конференція на тему: «Етнокультура та її вплив на сучасну естетику мистецьких практик», 28 липня 2015 року в Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини і Покуття ім. Й. Кобринського в Коломиї [19].

Декан факультету ДПМ, кандидат мистецтвознавства доцент кафедри художнього текстилю, Галина Дмитрівна Кусько закінчила ЛДПДМ 1981 р. Для дипломної роботи обрала тему «Першодрукарі» (кер. С. А. Бабков). Гобелен було виконано на Глинянській фабриці художніх виробів «Перемога», зараз робота знаходиться в Музеї мистецтва давньої української книги (Львів). 1983 р. вступила до аспірантури Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського АН УРСР, де досліджувала становлення та розвиток українського радянського гобелену. У 1987 р. успішно захистила кандидатську дисертацію [14]. У 1990 році стала членом НСХУ, у тому ж році захистилась перша дипломниця Галини Дмитрівни з кафедри текстилю — Г. І. Матейко на «відмінно», виконавши декоративне панно «Пієта», присвячене Чорнобильській трагедії. Г. Кусько є одним з ініціаторів створення та ідеологом Всеукраїнської бієнале мистецтва нетрадиційного текстилю «Текстильний шал», а також автором ідеї та програм перших чотирьох виставок бієнале (1997–2006). З кінця 1980-х рр. Г. Кусько систематично вивчала явище «нового текстилю» та сприяла поширенню нових знань та естетичних ідей у мистецькому середовищі Львова. В рамках проведення бієнале «Текстильний шал» віталось застосування технік плетіння, звалювання, колажу, аплікації, вишивки, фотофільмдруку, рукотворного паперу, аранжування тканини складками, обвивання, напихання, різні авторські техніки в площинному, рельєфному та об'ємно-пластичному прояві, форми асамбляжу, інсталяції тощо. Гаслом Першої бієнале (1997) став заклик: «Через експеримент — до образу», програма другої виставки (1999) передбачала використання дешевих сучасних матеріалів та нетрадиційних технік, темою третьої бієнале стала людина, моделлю якої є лялька. Виставка так і отримала назву «Лялька». Інтерактивна концепція четвертого «Шалу» передбачала, що твори, представлені на виставці не лише можна, а й потрібно було рухати руками, пересувати, доплітати, домальовувати і т. д. Крім того, текстильні об'єкти могли світитися, пахнути, звучати. Таке бачення передбачало руйнування перепони між мистецьким твором та глядачем [15: 115].

Г. Кусько запроваджувала новаційні принципи в семестрові завдання. Починаючи з першого курсу 1990 р., допомагала студентам опановувати різні текстильні техніки, образно-пластичні інтерпретації. Впродовж 1990-х рр. програма реалізовувалась на першому та четвертому курсах, з 2008 р. — на п'ятому та шостому [15: 113]. 1999 року викладачкою була вперше була експериментально апробова-

на техніка клаптикової аплікації (печворк, квілт). У грудні 2011 р. в Львівському музеї етнографії та художнього промислу експонувалась виставка дипломних та курсових робіт в техніці печворку «Текстильна мозаїка» [рис. 2, 3, 4], організатором та куратором виставки була Галина Дмитрівна. Про цю виставку читаємо у дослідниці Олени Козакевич: «На виставці представлено студентські роботи, виконані під керівництвом доц. Г. Кусько (куратор виставки), професорів О. Мінька, І. Боднара, Т. Печенюк. експоновані творчі доробки студентів Т. Нечипоренко, О. Ярмольчук, Г. Онишко, Л. Баркар, О. Іваній, В. Зазулі, О. Грабовської, М. Говди, М. Сидоренко, Р. Скоропад, О. Ярмольчук, О. Хорочко, С. Даниляк, Ю. Стельмах, С. Стрипко, К. Цуркан, А. Боб'як, О. Метик, Л. Карпи, Р. Василіюк, М. Бучак, О. Божик визначаються унікальністю, неповторністю та креативним вирішенням» [12: 461]. Студенти не лише багато використовують цю техніку у творчих, курсових та дипломних роботах, вони експериментують, поєднуючи традиційні техніки із печворком. На захистах дипломів 2015 р. часто зустрічаємо цю техніку. Так, І. Галас (кер. Г. Д. Кусько) виконала монументальне декоративне пано в техніці «печворк» — «Геометрія міста». Захист відбувся в галереї «Музей ідей» 24 лютого 2015 р. Окрім творчої та викладацької діяльності Г. Кусько вагому нішу займає наукова робота. Вона є автором, упорядником низки наукових праць, фахових статей, керівником численних магістерських та аспірантських наукових робіт. Впродовж 10 років (з 2003 по 2013 рр.) виконувала обов'язки вченого секретаря спеціалізованої вченої ради ЛНАМ по захисту кандидатських та докторських дисертацій.

Матеріалознавство та хімічну технологію текстильних матеріалів на кафедрі викладає доцент, кандидат технічних наук Зоя Миколаївна Семак [рис. 5, 6]. Зоя Миколаївна прийшла працювати на кафедру 1979 р. та розробила курси з названих дисциплін для спеціалізацій «розпису» та «ткацтва». Спеціалізація «художнє ткацтво» передбачає більш поглиблене вивчення «технології ткацьких переплетень» із вивченням заправок під жакардові тканини [6]. З 1983 р. Зоя Миколаївна залучена до проведення виробничих та технологічних практик на текстильних підприємствах. У 2005 році опублікований її навчальний посібник з фарбування текстильних матеріалів рослинними барвниками [26]. Посібник має технологічну цінність для художника-прикладника текстильного профілю, оскільки містить велику кількість інформації про фарбування текстильних матеріалів різними видами рослинних барвників, наведена характеристика багатьох видів барвників, технології фарбування ними, є відомості щодо стійкості забарвлень до дії різних фізико-хімічних факторів, світлостійкості.

Токар (Балла) Марта Василівна закінчила ЛДПДМ 1957 р., як диплом виконала оббивну ворсову та декоративну тканину за мотивами перського

орнаменту та проект гобелену «Молодіжний фестиваль» (кер. А. П. Бельтюкова). Протягом 1957–1963 рр. працювала в львівському Будинку моделей, розробляючи тканини для одягу. 1959 р. за ініціативою художників М. Токар та М. Біласа при львівському Будинку моделей було організовано експериментальну ткацьку майстерню, де виконувались одягові тканини в народному стилі [4: 3]. 1 жовтня 1963 р. була зарахована на посаду викладача кафедри [1: 53]. Протягом 1980–1991 рр. Марта Василівна завідувала кафедрою текстилю, а також протягом своєї викладацької діяльності була дипломним керівником низки випускників кафедри, які мали вагомі здобутки у творчій, педагогічній та науковій роботі: І. Я. Боднара (вип. 1965), С. А. Бабкова (вип. 1972), О. І. Никорак (вип. 1977), В. С. Дубовик (вип. 1979), І. О. Мінько-Мурашик (вип. 1982), Д. А. Зав'ялової (вип. 1983), І. З. Данилів-Флінти (вип. 1984), Л. С. Стельмах (вип. 1989), Н. В. Студенець (вип. 1993), Г. В. Когут (вип. 1999) та ін.

Маргарита Павлівна Жиліна працює на кафедрі текстилю з 1974 р. Закінчила у 1955 р. ЛХУПДМ ім. І. Труша (тепер ЛДКДУМ ім. І. Труша), у 1961 р. — ЛДПДМ. За роки наполегливої праці Маргарита Павлівна створила та впровадила у виробництво більше 1300 еталонів художніх тканин для моделей одягу, сценічних костюмів, сценічних костюмів народних та заслужених колективів України. Серед платтяних тканин: «Яблуневий цвіт» (1972), «Гуцульська» (1964), «Тінь і світло» (1964), «Метелик» (1972), «Срібло» (1968), «Київські каштани» (1965) та ін. За період роботи на Дарницькому шовковому комбінаті (1961–1973) нею було створено та впроваджено у виробництво 149 робіт, з яких 70 — з відзнакою. Вперше в Україні було розроблено нову сучасну національну українську тканину промислового текстилю за мотивами народної творчості для серійного та масового тиражування. В творчому доробку Маргарити Павлівни численні обласні, всеукраїнські, міжнародні промислові та персональні виставки [17; 18].

Віра Іванівна Горак викладає на кафедрі технологію ткацького виробництва. Сорок років Віра Іванівна присвятила роботі на Львівській бавовняній ткацькій фабриці, прийшла туди ткачем в 1959 р. і пройшла шлях до директора фабрики [13: 37]. Тканини фабрики регулярно постачались до Київського, Івано-Франківського, Ківерського та ін. меблевих комбінатів. Значна кількість випускників кафедри працювали на цій фабриці після закінчення інституту, це Є. Фащенко (вип. 1953), М. Луцкевич (вип. 1953, яка довгий час працювала художником-дизайнером, М. та І. Литвинюки (вип. 1986), М. Хомляк (вип. 1989), Ю. Степанчук (вип. 1989), О. Зальоток (вип. 2000) [31: 161]. Зараз Віра Іванівна знайомить студентів кафедри з технологічним обладнанням, системою роботи промислових верстатів.

Ірина Олегівна Мурашик закінчила ЛНАМ 1982 р. Після закінчення та до 2001 р. працювала

Рис. 1. Т. Г. Печенюк,
гобелен «Богдан Хмельницький».
Під час захисту дипломної роботи (1979 рік).
Фото Т. Г. Печенюк

викладачем в ЛХУПДМ ім. І. Труша. У 1980-х рр., з приходом О. Р. Риботицької (вип. 1970 ЛДПДМ, кер. Н. П. Паук) на посаду завідуючої кафедрою ткацтва ЛХУПДМ ім. І. Труша відбулось розширення програми, почали вводити різноманітні текстильні техніки: макраме, міні-гобелен, текстильний колаж, об'ємні текстильні форми. Ірина Олегівна викладала макраме та живопис. Тут працювала майстром інша випускниця кафедри — Олена Зальоток, яка тепер, як і І. Муращик працює на кафедрі художнього текстилю ЛНАМ.

У 2006 р. з огляду на потреби сучасності на засіданні кафедри було прийнято рішення ввести новий предмет — комп'ютерне проектування. На посаду викладача було запрошено Софію Ярославівну Бурак (закінчила ЛДПДМ 1984 р.). Завдяки власним знанням та досвіду вона розробила програму курсу, де з азів навчала студентів користуватись та практично застосовувати програми пакету *Adobe (Adobe Photoshop та Illustrator)* [рис. 7]. У 2014 році вийшов методичний посібник С. Бурак для студентів I–IV курсів [3]. Крім роботи з комп'ютером Софія Ярославівна багато працює у текстилі та графіці. З текстилем С. Я. Бурак завжди експериментує, поєднуючи різні техніки, в яких завжди присутня виважена, чітко продумана композиція.

Вікторія Степанівна Дубовик закінчила ЛДПДМ 1979 року, виконавши на диплом гобелен «В ім'я життя» (кер. М. В. Токар), працює на кафедрі художнього текстилю від 1989 року, керує дипломними роботами з 1990. Багато працює в галузі

розпису тканин, від 1979 р. є учасником численних, всеукраїнських та міжнародних виставок. Персональні виставки проходили у Києві (1991), Легніці, Тарнуві (обидві — 1992), Жешуві (1996, 2001, усі — Польща), Бескові (1999), Зауерлаху (2003, обидві — Німеччина), Торонто (2005). В лютому–березні 2009 року відбулась спільна виставка В. Дубовик та С. Бурак «Рефлексії» в Музеї етнографії та художнього промислу. Разом з Г. Ф. Стеблій 2014 р. видали навчальний посібник для студентів ОКР «Бакалавр» — «Ткацьке переплетення сучасних тканин у завданнях з роботи в матеріалі» [5]. Галина Федосіївна викладає «технологію ткацьких переплетень», посібник є результатом багаторічного досвіду викладацької роботи. Г. Ф. Стеблій закінчила ЛДПДМ 1978 р., на диплом виконала комплект тканин для житлового інтер'єру (кер. Є. В. Ароф'кін). З 1995 року Галина Федосіївна керує дипломними роботами випускників.

Христина Карлівна Чабан-Звіринська закінчила ЛДПДМ 1983 р., виконавши декоративний розпис «Земля, вода та небо». Дипломним керівником Христини Карлівни був О. Т. Мінько, проте для неї головним керівником в творчості завжди був її батько — Карло Звіринський (варто зазначити, що О. Т. Мінько був одним з учнів К. Звіринського). 1993 року прийшла на кафедру художнього текстилю як лаборант, через кілька років зайняла посаду викладача, достовірно від 1995 р., оскільки тоді захистилась її перша дипломниця І. А. Наумова, яка на диплом виконала плащаницю. 2002 р. Христина Карлівна організувала масштабний мистецький проект присвячений Карлу Звіринському «СТІНА. Абсурд чи реальність?», який проводився у Львові та Києві. Співкуратором проекту була Т. Г. Печенюк. Після проекту був виданий каталог «Карло Звіринський — спогади, статті, малярство» [11]. В матеріалах наукової конференції з нагоди 185-ліття діяльності Краківської АМ ім. Яна Матейка 2003 р. опубліковані статті Христини Карлівни — Карла Звіринського як викладача [36], та спогади К. Звіринського про Романа Сельського [37]. Паралельно з педагогічною діяльністю Х. К. Чабан займається систематизацією архівів батька, продовжує публікувати статті та організовувати виставки його пам'яті.

Д. Я. Пшеничний закінчив ЛНАМ в 2006 р. за ОКР «бакалавр» та 2008 р. за ОКР «Магістр». Обидві дипломні роботи — на сакральну тематику. На диплом четвертого курсу виконав плащаницю Ісуса Христа «Оплакування» для храму св. Софії у м. Золочеві. На шостому курсі виконав композицію «Євангелісти». Для виконання магістерської наукової роботи обрав тему «Національна своєрідність та архетипність традиційних художніх виробів с. Вікняни (Покуття) на Івано-Франківщині першої половини ХХ ст.». Керівником обох дипломів був О. Т. Мінько. Після закінчення і на момент написання статті працює на кафедрі, пише кандидатську дисертацію, має багато публікацій.

Рис. 2. Викладачі та студенти кафедри текстилю на відкритті виставки «Текстильна мозаїка» (грудень, 2011 р.). Зліва направо: К. Цуркан (студ. 5 курсу КХТ), Х.К. Чабан, Г.Д. Кусько (куратор виставки), В.Ф. Прусак (зав. каф. дизайну ІДТД НЛУУ), Т.Г. Печенюк, С.Я. Бурак, К. Кусько (студ. 2 курсу КХТ). Фото К. Цуркан

Рис. 3. Цуркан К. Курсова робота. Виставка «Текстильна мозаїка». Фото К. Цуркан

Рис. 4. Р. Василюк. Частина об'ємно-просторової композиції у комбінованій техніці «Казкові сновидіння» (Дипломна робота ОКР «Спеціаліст», 2002 р., кер. Т.Г. Печенюк.). Фото К. Цуркан

Рис. 5. Викладач З. Семак з студентками в красильній майстерні під час лабораторної роботи «Мерсеризація бавовни». Фото К. Цуркан

Рис. 6. Студентка в красильній майстерні під час лабораторної роботи «Мерсеризація бавовни». Фото К. Цуркан

Рис. 7. Викладач С.Я. Бурак зі студентками в комп'ютерному кабінеті. Фото К. Цуркан

Не можна не згадати про творчість народного художника України Олега Терентійовича Мінька, який впродовж 1991–2013 рр., аж до своєї смерті був завідувачем кафедри текстилю. Олег Терентійович закінчив повний курс ЛДПДМ за спеціальністю «Художнє оформлення тканин» 1965 р. У відповідності з планом розподілу молодих спеціалістів був скерований на роботу у Львівський художньо-виробничий комбінат на посаду старшого майстра ткацького цеху [2: 28]. Вже 1970 р. він став художнім керівником цеху народно-прикладного мистецтва, 1971 р. — художником монументально-живописного цеху. За 18 років роботи на комбінаті О. Мінько створив близько 300 зразків ткацьких виробів, які були введені у виробництво, за що він був нагороджений Бронзовою медаллю ВДНХ «За розвиток українського народного ткацтва» в 1968 р. [2: 52]. Серед найбільш значних творів О. Мінька — монументальні завіси-гобелени для Українського республіканського Будинку художника в Києві (1978–79 рр.), Меморіального комплексу та Українського державного музею історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. в м. Києві (1980–81 рр.), залу Палацу культури «Будівельник» в м. Сімферополі (1981 р.). В 1982 р. О. Мінько був запрошений кафедрою текстилю на педагогічну роботу в ЛДПДМ. 1998 р. О. Мінько було оголошено подяку за успішне проведення виставки дипломних робіт студентів ЛАМ у Києві. Дипломні роботи мали схвальні відгуки відвідувачів виставки, зокрема прем'єр-міністра України [2: 146]. Багаторічна плідна методична, творча та викладацька праця Олега Терентійовича залишила вагомий вклад в історію кафедри текстилю та Львівської національної академії мистецтв.

Висновки. Викладачі кафедри художнього текстилю ЛНАМ мають великий творчий, науковий, методичний та організаційний потенціал. Завдяки творчим та науковим здобуткам педагогів постійно розширюється методична база, вводяться нові техніки, які успішно застосовуються студентами при курсовому, дипломному та творчому проектуванні. Важливим стимулюючим моментом є організація викладачами кафедри студентських робіт (наприклад, «Текстильна мозаїка» 2011 р., куратор Г. Кусько). Введені нетрадиційні техніки текстилю та вивчення комп'ютерних програм дають можливість значно розширити творчий потенціал студента. А позиція постійного розвитку викладачів сприяє налагодженню творчих та професійних контактів в Україні та за кордоном.

Перспективи подальших досліджень. Передбачається подальше висвітлення діяльності кафедри художнього текстилю ЛНАМ.

Література:

1. Архів ЛНАМ, Ф. Р-1653, оп. 1, спр. 446 (1963 р.) на 247 арк. Наказ № 150 (арк. 53).
2. Архів ЛНАМ. Ф. Р-1653, оп. 2-Ос. Особова справа Мінько О. Т.
3. Буряк С. Я. Комп'ютерне проектування у програмах Adobe Photoshop та Adobe Illustrator. Методичні вказівки для студентів 1–4 курсів відділення художнього текстилю / С. Я. Буряк. — Львів: видавничий відділ ЛНАМ, 2014. — 94 с.
4. ДАЛО, Ф. Р-1653, оп. 1, спр. 554 (1966 р.) на 39 арк. Наукове дослідження Токар М. В. на тему: «Використання народних традицій в тканинах для одягу» (з дослідів Будинку моделей 1957–1963 рр.)
5. Дубовик В. С., Стеблій Г. Ф. Ткацьке переплетення сучасних тканин у завданнях з роботи в матеріалі. Навчальний посібник для студентів ОКР «Бакалавр» / В. С. Дубовик, Г. Ф. Стеблій. — Львів: видавництво ЛНАМ, 2014. — 120 с.
6. Інтерв'ю з З. М. Семак. — жовтень 2014 р.
7. Інтерв'ю з З. М. Шульгою — 01.09.2015 р.
8. Інтерв'ю з Т. Г. Печенюк — 10.09.2015 р.
9. Кара-Васильєва Т. В. Літургійне шитво України XVII–XVIII ст. / Т. В. Кара-Васильєва. — Львів. Монастир монахів Студійського Уставу: Свічадо, 1996. — 230 с.
10. Кара-Васильєва Т. В. Літургійне шитво України XVII–XVIII ст. (іконографія, типологія, стилістика): дис. ... д-ра мистецтвознавства: 17.00.04 / Кара-Васильєва Т. В.; АН України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. — К., 1993. — 365 с.
11. Карло Звіринський — спогади, статті, малювання / [Укл. Т. Г. Печенюк, Х. К. Чабан]. — Львів: Малті-М., 2002. — 80 с.
12. Козакевич О. Акції / О. Козакевич // Вісник ЛНАМ. — 2012. — Вип. 23. Життя Академії: хроніка подій. — С. 260–262.
13. Кусько Г. Д. Кафедра художнього текстилю Львівської національної академії мистецтв: становлення, розвиток, потенціал / Г. Д. Кусько // Вісник ЛНАМ. — 2006. — Вип. 17. — С. 25–40.
14. Кусько Г. Д. Становление и развитие украинского советского гобелена (опыт историко-теоретического освещения проблемы): автореф. дис. ... на здобуття ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.05 «Декоративное и прикладное искусство» / Г. Д. Кусько. — М., 1987. — 21 с.
15. Кусько Г. Д. Сучасний український текстиль: еволюція, досвід, перспективи / Г. Д. Кусько // Студії мистецтвознавчі. — Київ: ІМФЕ. — 2009. — Ч. 1 (25). — С. 113–117.
16. Луковська О. І. Діяльність кафедри художнього текстилю ЛНАМ: традиції і новаційні пошуки / О. І. Луковська // Вісник ХДАДМ. — 2006. — № 12. — С. 94–101.
17. Маргарита Жиліна. Олена Зальоток. Буклет.
18. Маргарита Жиліна. Олена Зальоток Каталог творів [укл. Жиліна М. П.]. — Львів, [б. вид.]. — б. р. — 38 с.
19. Міжнародний етномистецький проект «Екологічний ракурс». Інформативний аркуш виставки «3 кольорового руна» З. Шульги, О. Литвин, Я. Сахро (24 липня–30 серпня 2015 р.). Виставка відбулась в рамках XVIII Міжнародного пленеру художнього текстилю «Переплетення».
20. Печенюк Т. Г. Покрівці, воздухи, пелени. Методичні вказівки з теми «Сакральні тканини християнського храму» для студентів V к. відділення художнього текстилю / Т. Г. Печенюк. — Львів: ЛАМ. — 1996. — 23 с.
21. Печенюк Т. Г. Розпис тканин в Україні (20-і — початок 90-х рр. XX ст.): дис. ... канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.06 «Декоративне і прикладне мистецтво» / Печенюк Т. Г. — Львів, 1996. — 168 с.
22. Печенюк Т. Г. Філософія душі чи ремесло: значення світоглядної позиції учителя у структурі національної

- мистецької школи / Т. Г. Печенюк // Вісник ЛАМ. Спецвипуск «Мистецька школа напередодні III-го тисячоліття» — Львів: «Українські технології». — 1999. — С. 37–44.
23. Печенюк Т. Кольорознавство: [підручник для вищих навчальних закладів (Гриф МОНУ)] / Т. Печенюк — Київ: Грані-Т. — 2009. — 198 с.
24. Печенюк Т. Сакральні тканини християнського храму: нові аспекти методики фахової школи / Т. Печенюк // Художній текстиль. Львівська школа. — Львів: «Поллі», 1998. — С. 70–73.
25. Пшеничний Д. Я. Художнє ткацтво Олега Мінька / Д. Я. Пшеничний // Народознавчі зошити. — 2011. — №6 (102). — С. 1031–1039.
26. Семак З. М. Фарбування текстильних матеріалів рослинними барвниками / З. М. Семак. — Львів: Світ, 2005. — 336 с.
27. Студенець Н. Науково-теоретична діяльність випускників кафедри художнього текстилю / Н. Студенець // Альбом «Художній текстиль. Львівська школа» / [Укл. Т. Г. Печенюк]. — Львів: Поллі, 1998. — С. 36–39.
28. Токар М. В. Кафедра художнього текстилю: її становлення і розвиток / М. В. Токар // Альбом «Художній текстиль. Львівська школа» / [Укл. Т. Г. Печенюк]. — Львів: Поллі, 1998. — С. 18–23.
29. Факультет декоративно-прикладного мистецтва ЛНАМ // Львівська національна академія мистецтв [ред. О. В. Гавриленко]. — Львів : Логос Україна. — 2011. — С. 38–67.
30. Художній текстиль: Львівська школа / [Укл. Т. Г. Печенюк]. — Львів: Поллі, 1998. — 160 с.
31. Цуркан К. С. Львівське жакардове ткацтво: досвід ЛНАМ та Львівської ткацької фабрики / К. С. Цуркан // Рукотвір: ЛНАМ. — 2013–2014. — Вип. 3. — С. 154–162.
32. Шульга З. М. Національний фактор в системі Львівської школи художнього текстилю: середовище формування / З. М. Шульга. — Вісник ЛАМ. Спецвипуск «Мистецька школа напередодні III-го тисячоліття». — Львів: «Українські технології». — 1999. — С. 133–141.
33. Шульга З. М. Шовкова косиця № 2 [каталог виставок] / З. М. Шульга. — ЛАМ: НДС. — 2001. — 44 с.
34. Gericke L. Das Phänomen Farbe / L. Gericke, Schöne K. — Berlin, 1973. — 189 s.
35. Itten J. Kunst der Farbe. Subjektives Erleben und objektives Erkennen als Wege zur Kunst. Studienausgabe. — Ravensburg, Otto Maier, 1970. — 94 s.
36. Wspominajanc nauczyciela (oparte na wspomnieniach Karla Zwirynskiego o Romanie Sielskim): Матеріали наукової конференції з нагоди 185-ліття діяльності Краківської АМ ім. Яна Матейка Zeszyty Naukowy Wydziału Malarstwa. — 12.12.2003–15.12.2003 “Wobec przyszłości”. Польша, Краків, 2004.
37. Wykładowca Lwowskiej Akademii Szytek Pięknych Karlo Zwirynski i jego szkoła “duchowa”: Матеріали наукової конференції з нагоди 185-ліття діяльності Краківської АМ ім. Яна Матейка // Zeszyty Naukowy Wudzialu Malarstwa. — 12.12.2003-15.12.2003 “Wobec przyszlosci”. Польша, Краків. — 2004.